

Головне управління освіти і науки
Львівської обласної
державної адміністрації
Львівський обласний дитячий
еколого-натуралістичний центр

**ПРОГРАМИ
ДЛЯ ТВОРЧИХ
УЧНІВСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ
ПОЗАШКІЛЬНИХ І ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

(еколого-натуралістичний напрям)

**ВІСНИК
ПОЗАШКІЛЬНЯ
ВИПУСК
№ 1**

Львів - 2009

Головне управління освіти і науки
Львівської обласної державної адміністрації
Львівський обласний
дитячий еколого-натуралістичний центр

ВІСНИК ПОЗАШКІЛЛЯ

Випуск № 1

ПРОГРАМИ

для творчих учнівських об'єднань позашкільних
і загальноосвітніх навчальних закладів
(еколого-натуралістичний напрям)

*Рекомендовано Головним управлінням освіти і науки
Львівської облдержадміністрації*

ПРОГРАМИ
для творчих учнівських об'єднань позашкільних
і загальноосвітніх навчальних закладів
(еколого-натуралістичний напрям)

До даного збірника увійшли програми для творчих учнівських об'єднань позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів з еколого-натуралістичного напрямку.

Навчальні програми складаються з короткої передмови, власне навчального матеріалу, орієнтовної сітки погодинного планування, прогнозованого результату і методів його діагностики після закінчення реалізації програми, переліку основних знань, які мають здобути учні, та понятійно-термінологічного апарату програми, сформованих умінь і навичок, списку літератури для учнів і педагогів.

На заняттях цих гуртків учні отримують ґрунтовні знання з предмета, яким вони цікавляться (адже в шкільній програмі скорочено години на вивчення окремих тем), набувають практичних умінь і навичок роботи з лабораторним і польовим обладнанням. Досліди, що виконуються гуртківцями, мають чітке навчально-виховне, виробниче і наукове спрямування. Передбачається і самостійна робота учнів з літературними джерелами, екскурсії в природу, до музеїв, на виставки, до промислових і сільськогосподарських підприємств, науково-дослідних установ, виготовлення наочних посібників, написання і захист рефератів, виконання дослідницьких робіт, участь у науково-практичних конференціях, тематичних вечорах і святах, робота на екологічній стежині.

При конструюванні змісту програм укладачі намагалися враховувати функції позашкільної освіти: освітню, виховну, творчу, компенсаційну, профорієнтаційну, інтеграційну, соціалізацій, самореалізацій.

Авторами програм є співробітники Львівського обласного дитячого еколого-натуралістичного центру: І. Шидловська, І. Дутка, О. Говда, О. Кульчицька, А. Кийко, Л. Бойко, А. Федорович, Н. Дендюк, М. Кошіль, Ю. Карплюк.

Відповідальний за випуск – А. Кийко, директор ЛОДЕНЦ.

Укладач – Л. Бойко, заступник директора ЛОДЕНЦ.

Комп'ютерний набір – Г. Малиш.

ЗМІСТ

Програма гуртка “Екологи-краєзнавці” (І.Шидловська, І.Дутка)	4
Програма гуртка “Озеленення інтер’єрів” (О.Говда)	11
Програма гуртка “Юні орнітологи” (А.Кийко, Л.Бойко)	19
Програма гуртка “Декоративне птахівництво” (А.Кийко, Л.Бойко)	25
Програма гуртка “Юні фотонатуралісти” (А.Федорович)	31
Програма гуртка “Основи валеології” (Н.Дендюк)	35
Програма гуртка “Основи народознавства” (етноекологія, -ботаніка, -зоологія, -медицина, -ветеринарія, педагогіка) (М.Кошіль)	40
Клуб інтелектуального дозвілля (О.Кульчицька, Ю.Карплюк) ..	45

Програма гуртка

«ЕКОЛОГИ-КРАЄЗНАВЦІ»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Екологічне краєзнавство поруч з історичним, літературним, географічним краєзнавством, фольклором та етнографією є однією зі складових частин краєзнавства як науки про рідний край. Охорона природи, екологічне виховання, біологізація навчально-виховної діяльності є одним з головних завдань роботи гуртків еколого-краєзнавчого напрямку.

Програма створена для позакласної та позашкільної роботи з учнями середнього шкільного віку і розрахована на два роки навчання.

Метою гуртка є:

- формування системи сучасних уявлень про живу природу, створення цілісної картини органічного світу;
- залучення дітей до проведення моніторингу стану навколишнього середовища;
- розвиток навичок і набуття досвіду в розв'язанні екологічних проблем, передбачення можливих наслідків особистої природоперетворювальної діяльності;
- виховання екологічної культури особистості дитини та ерудиції.

Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань:

- засвоєння знань про типових представників рослинного і тваринного світу рідного краю;
- поглиблення знань з теорії і практики природоохоронної роботи;
- засвоєння правил поведінки у природі;
- оволодіння знаннями і навичками облаштування наметового табору;
- формування дбайливого ставлення до навколишнього середовища.

Зміст програми відповідає загально-дидактичним принципам: науковості, доступності, систематичності, послідовності, зв'язку з життям; враховує екологічні особливості регіону.

У календарно-тематичному плануванні передбачено і виконання практичних завдань. Залучення дітей до спостереження створює основу для навичок дослідництва, вміння правильно поводити себе в природі і є необхідною умовою для виховання етичних, естетичних і патріотичних якостей особистості.

З огляду на вікові особливості учнів програмою передбачено використання різноманітних форм і методичних прийомів подачі матеріалу. Пропонується проведення ігрових занять, розв'язування кросвордів, відгадування загадок, створення екологічних казок; організація та проведення виставок плакатів, малюнків, фотографій, виробів з природного матеріалу, тематичних вечорів; участь в обласних і всеукраїнських масових еколого-натуралістичних заходах тощо.

Форми занять: теоретичні, практичні, екскурсії, експедиції.

У програмі передбачено проведення зоолого-ботанічних і краєзнавчих експедицій. ...Матеріали експедицій, екскурсій, дослідних робіт юннати оформляють у вигляді звітів, науково-дослідницьких робіт, гербаріїв і представляють

на конференціях, всеукраїнських конкурсах, засіданнях наукових товариств учнів.

Після вивчення кожної теми рекомендуємо проводити підсумкові заняття: конференції, «круглі столи», колоквиуми, ділові ігри, захист творчих проєктів. У цьому випадку, по-перше, учні стають активними учасниками, що вимагає від них постановки проблем, пошуку шляхів її розв'язання та прийняття конкретних рішень; по-друге, відбувається реалізація важливого принципу навчання – використання міжпредметних зв'язків.

Методи занять: аудіальні (бесіда, розповідь), візуальні, полімодальні.

Навчально-тематичний план (перший рік навчання)

№ з/п	Назва розділу	Кількість годин		
		Разом	Теоретичні заняття	Практичні заняття
1.	Вступ.	4	2	2
2.	Основи екологічного краєзнавства	12	8	4
3.	Охорона довкілля.	20	10	10
4.	Природне середовище. Фактори неживої природи	22	14	8
5.	Рослинний світ рідного краю	14	6	8
6.	Тваринний світ рідного краю	16	10	6
7.	Природні угруповання. Ліс як приклад рослинного угруповання	16	10	6
8.	Природні ресурси рідного краю	24	12	12
9.	Навчальні екологічні стежки	10	4	6
10.	Підсумкове заняття, масові заходи	6	2	4
Всього:		144	78	66

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (4 год.)

Коротка історія ЛОДЕНЦ. Мета та завдання гуртка. Форми і методи роботи. Що таке краєзнавство, його значення. Охорона природи під час еколого-туристично-краєзнавчих заходів.

Правила техніки безпеки, під час екскурсій, походів та експедицій.

Екскурсії та практична робота.

Оглядова екскурсія на ЛОДЕНЦ.

2. Основи екологічного краєзнавства (12 год.)

Краєзнавство як знання про свій рідний край. З історії розвитку краєзнавства.

Вчені-краєзнавці і перші їхні роботи. Визначні українські краєзнавці.

Наукове і шкільне краєзнавство та його розвиток. Туризм і охорона природи.

Форми краєзнавчої роботи на сучасному етапі. Об'єкти краєзнавства. Пошукова і дослідницька робота.

Екскурсії та практична робота.

Екскурсія в парк ім. Б.Хмельницького. Екскурсія у музей архітектури і побуту "Шевченківський гай".

3. Охорона довкілля (20 год.)

Законодавство про охорону природи. Раціональне використання природних ресурсів. Заповідна справа. Рекреаційні території (заповідники, заказники, ботанічні сади, національні парки). Основні заповідники України.

Заповідні місця Львівщини. Вплив господарської діяльності людини на рослинне і тваринне різноманіття.

Громадські природоохоронні організації ("Грінпіс", "Зелений світ") та їх діяльність.

Експерсії та практична робота.

Експерсія в Стрийський парк, в парк "Залізні води". Облік пташиних гнізд, облік мурашників. Експерсія містом для спостереження за екологічним станом окремих куточків міста. Облаштування рекреаційних зон і місць для розведення вогнищ. Розчищення джерел і струмків.

4. Природне середовище. Фактори живої та неживої природи (22 год.)

Поняття про організм і природне середовище.

Водне та наземне середовище. Умови існування тварин і рослин у різних середовищах. Риси пристосування до оточуючого середовища.

Фактори довкілля, екологічні фактори. Поняття про сприятливі та несприятливі фактори. Фактори живої і неживої природи. Комплексний вплив факторів на організм.

Світло, як фактор неживої природи. Зміни світлового режиму протягом доби і року. Пристосування рослин і тварин до коливання кількості світла протягом року.

Поняття про біологічні ритми. Добові, сезонні та багаторічні зміни у природі. Природні годинники, квіти як годинники.

Вода як складова частина організмів і фактор неживої природи. Значення води в житті організ-

мів. Способи добування та накопичення води в організмах рослин і тварин.

Температура, як важливий екологічний фактор неживої природи. Колівання температурного режиму на Землі. Значення низьких температур в житті організмів. Пристосування рослин і тварин до зміни температурного режиму. Способи збереження тепла у тварин.

Експерсії та практична робота.

Способи накопичення води в рослин (на прикладі алоє). Пристосування рослин до різних умов водопостачання (на прикладі традесканції, циперуса та кактуса). Експерсія на водоймище. Експерсія в природу для спостереження за рослинами, птахами і ссавцями.

5. Рослинний світ рідного краю (14 год.)

Значення рослин у житті людини. Ознайомлення з флорою рідного краю. Дерев'янисті, кущові та трав'янисті рослини.

Лікарські рослини краю. Їстівні та отруйні ягоди. Правила збирання лікарських рослин

Їстівні та отруйні гриби. Рідкісні види рослин і види, що зникають, їх збереження і охорона. Рослини, занесені до Червоної книги України. Штучне розведення рослин. Способи вегетативного розмноження рослин.

Експерсії та практична робота.

Експерсія в Ботанічний сад ЛНУ ім.І.Франка. Експерсія містом для вивчення різноманітності рослин. Визначення рослин за визначниками і гербарним матеріалом.

6. Тваринний світ рідного краю (16 год.)

Ознайомлення з фауною рідного краю. Визначення найтипівіших тварин за слідами їх життєдіяльності, за голосом та візуально. Рідкісні види

тварин і види, що зникають, їх охорона. Тварини занесені до Червоної книги України.

Роботи, пов'язані зі збереженням та можливим відновленням окремих видів тварин. Природоохоронна робота в походах.

Фактор тривоги. Розведення тварин в неволі.

Екскурсії та практична робота. Виготовлення штучних гніздівель для птахів та їх розвішування. Екскурсія в Зоологічний музей ЛНУ ім.І.Франка. Визначення тварин за визначниками.

7. Природні угруповання. Ліс як приклад рослинного угруповання (16 год.)

Поняття про угруповання. Харчові відносини як основа взаємозв'язків між організмами в угрупованні. Живлення рослин – фотосинтез. Живлення тварин. Травоїдні, комахоїдні, всеїдні тварини.

Ліс і степ – основні природні угруповання характерні для території України і регіону. Ліс як екологічна система. Лісоутворюючі породи дерев. Породи дерев і кущів у підліску. Породи дерев як піонери зрубів і згарищ. Взаємозв'язок і взаємовплив рослин лісу.

Площа лісів та їх використання.

Екскурсії та практична робота. Екскурсія до лісу та лісопарку. Спостереження за сезонними змінами. Ознайомлення з ярусністю лісових біоценозів. Екскурсія в еколого-просвітницький центр при Львівському обласному управлінні лісового і мисливського господарства

8. Природні ресурси рідного краю (24 год.)

Історія геологічного розвитку території краю. Тектонічна структура. Форми рельєфу.

Природні ресурси та їх класифікація. Ґрунти. Продуктивні та непродук-

тивні землі. Руйнування та забруднення ґрунтів. Ерозія ґрунтів, її види. Захист ґрунтів від ерозії та забруднення. Значення ґрунтів у господарській діяльності людини.

Корисні копалини. Горючі копалини України: нафта, газ, вугілля, торф. Металеві руди. Значення корисних копалин у господарській діяльності людини. Поняття про невідновлюваність ресурсів. Гірські породи.

Водні ресурси: річки, озера, водосховища. Внутрішні води та їх охорона. Пошук місць виходу джерел на поверхню.

Зелені ресурси. Енергетичні ресурси. Геотермальна енергія.

Атмосферне повітря. Кисень як складник атмосфери. Значення повітря в житті людини і природи. Господарська діяльність людини і забруднення повітря. Смог, "кислотні дощі", "парниковий ефект", їх вплив на живі організми. Захист повітря від забруднення.

Екскурсії та практична робота. Вивчення структури яру. Визначення зразка корисних копалин. Екскурсія на Високий замок, по м.Львову, в парк "Залізни води". Благоустрій джерел. Екскурсія у Мінералогічний музей ЛНУ ім. І.Франка.

9. Навчальні екологічні стежки (10 год.)

Мета та завдання створення екологічних стежок, їх типи. Вибір маршруту екологічної стежки. Організація навчально-виховної діяльності на екологічній стежці.

Екскурсії та практична робота. Створення екологічної стежки (складання проекту). Екскурсія у Стрийський парк. Екскурсія по екологічній стежці ОДЕНЦ.

10. Підсумкове заняття, масові заходи (6 год.)

